

fokus på naturvidenskabelige dateringer af Jesu fødsel og korsfæstelse giver Nothaft endvidere en redegørelse for udviklingen i den astronomiske videnskab i perioden. Bogen er derfor også af interesse for alle med interesse i middelalderens astronomi og generelle naturvidenskabelige udvikling. Den kan, som forfatteren afslutningsvis gør opmærksom på, ses som et bidrag til

an ongoing project in the historiography of science and intellectual culture: that of replacing a traditional narrative, according to which we became 'modern' only because we managed to overcome the period of the Middle Ages, with a different and possibly sounder one, which suggests that we did so, because we inherited it and successfully built upon its legacy (s. 282).

Det kan afslutningsvis bemærkes, at et fuldt udbytte af Nothafts bog forudsætter et basalt kendskab til middelalderens kalendervidenskab.

Lasse Sonne

Peter Sawyer: *The Wealth of Anglo-Saxon England: Based on the Ford Lectures Delivered in the University of Oxford in Hilary Term 1993*. Oxford University Press 2013. xii + 156 s. 25 GBP.

For næsten halvtreds år siden, i november 1964, holdt Peter Sawyer et foredrag i The Royal Historical Society, 'The Wealth of England in the Eleventh Century', hvori han dels viste, at England var et overordentlig rigt samfund i 1000-tallet med et meget stort møntomløb og mange betalinger i mønt fremfor i naturalier, dels foreslog, at baggrunden herfor var en betydelig eksport af uld til kontinentet, navnlig til Tyskland, hvorfra sølvet kom. Tesen har mødt nogen modstand; således har Frank Barlow fastholdt, at der i Edvard Bekenderens tid ikke var mange penge i omløb i England.

I sine Ford Lectures fra 1993, som her er ført ajour, tager Sawyer spørgsmålet om Englands økonomiske ressourcer i hele den angelsaksiske periode op til vurdering. Han begynder med tusindtallet, og selv om Sawyer i 1964 blandt andet benyttede en dengang helt ny metode til opgørelse af en given periodes møntcirkulation, nemlig optælling af det antal forside- og bagsidestempler, der er benyttet til en given udmøntning, så er der i de mellemliggende år sket en så betydelig

udvikling af den numismatiske forskning, at det nu er muligt at opstille et så stærkt argument for stor pengeregighed i 1000-tallet, at det er vanskeligt at være skeptisk. Man har fået langt bedre overblik over de anvendte stempler, og fundmaterialet er blevet større. Ikke mindst har hobbyfolks arbejde med metaldetektorer vist, at mønter var langt mere udbredte, end vi tidligere anede. Sawyer kan med overbevisning hævde, at der var flere penge i omløb i Edvard Bekenderens tid end på noget andet tidspunkt i det ellefte århundrede. Det var derfor, landet var så attraktivt for Vilhelm Erobreren: Han kunne få sit udbytte i kontanter og nemt bringe det til Normandiet, var ikke henvist til at modtage naturalieydelse fra de godser, han overtog som krigens løn. Sawyer udnytter her også sit indgående kendskab til Domesday Book, den oversigt over Englands ressourcer, som Vilhelm lod lave i 1085-86. Englands velstand kom, som allerede Henry of Huntingdon var klar over, fra et overskud i handelen med Tyskland, hvor der i sidste halvdel af 900-tallet blev åbnet nye sølvminer, og det var naturligvis dette sølv, der betingede vikingernes fornyede interesse for England og Tyskland henimod år 1000, medens Frankrig ikke fik nogen anden vikingetid.

Herefter går bogen tilbage til begyndelsen og ser på England i romertiden og i den kaotiske periode efter romerne. Mest bemærkelsesværdigt er her den sølvrigdom i form af *sceattas*, som prægede Nordsøområdet fra ca. 670 til midten af 700-tallet. De stammede mest fra området omkring den nedre Rhin og Frisland, og deres forekomst i England forklares igen med et handelsoverskud på eksporten af uld og andre landbrugsvarer fra England til kontinentet. Det funderes på udnyttelsen af et uhyre mangeartet kildemateriale, krøniker, traktater, helgenlitteratur, diplomer.

I de følgende århundreder er det slående, hvor stærkt pengeregigheden i England fluktuerer. Indtil udviklingen af de tyske sølvminer kom sølvet til England helt overvejende fra handel med Frankeriget, men i nogle perioder kommer der kun lidt nyt sølv til England. Det fører til forringelse af mønten, og der slås langt færre mønter end tidligere set. Første del af det 10. århundrede var en monetær bølgedal for England, og det synes vikingerne at have taget konsekvensen af; de var ikke særlig flittige gæster i landet. Kun i den del af England, som regeredes af skandinaviske konger, kom der nyt sølv til, så i York og andre steder, fx Lincoln, blev der slået mange og varierede mønter.¹ Det er Sawyers opfattelse at mønterne i hovedsagen

¹ Denne udmøntning er netop undersøgt i en ph.d.-afhandling fra Durham University: Megan Laura Gooch: *Money and Power in the Viking Kingdom of York, c.895 – 954*, 2012, <http://etheses.dur.ac.uk/3495/>, lokaliseret d. 16. august 2013.

ikke blev slået for at lette omsætningen på landets markeder, selv om de naturligvis også benyttedes der. De brugtes til officielle betalinger, både til kongemagten og fra denne. Tusindtallets engelske mønter er fundet i langt større tal i Skandinavien end i England selv. De er udbetalt til de vikinger, som England købte sig fred med, og til de skandinaviske lejetropper, som på næsten fast basis fandt beskæftigelse i England fra 994 til hærgældens afskaffelse i 1051.

Sawyers position i vikingetidsforskningen grundlagdes med hans vitale *The Age of the Vikings* i 1962, hvori han tog samtlige løse tyre på området ved hornene – på én gang. Denne hans seneste bog er så vital som den første og helt up to date på de mange komplicerede problemer, den kommer ind på. Den viser bedre end noget andet på markedet, hvor vigtigt et kildemateriale mønterne er til denne tids historie. Den bør læses både af dem, som allerede har opdaget det, og af dem, som endnu har det til gode.

Niels Lund

OLE J. BENEDICTOW: *What Disease was Plague? On the Controversy over the Microbiological Identity of Plague Epidemics of the Past*. Leiden 2010, Brill. xvi + 746 s. 212 EUR.

Ole Jørgen Benedictow (f. 1941) er professor emeritus i middelalderens historie ved Universitetet i Oslo. Blandt de vigtigste poster på hans lange publikationsliste regnes disputatsen fra 1992, *Plague in the Late Medieval Nordic Countries: Epidemiological Studies*, og *The Black Death 1346-53: The Complete History* (2004). Som det fremgår af sidstnævnte titel, sætter forfatteren ikke just sit lys under en skæppe.

Benedictow startede sin forskning i Norges historie i middelalderen ud fra den teori, at Den sorte død ikke kunne være årsagen til den demografiske og økonomiske krise med de mange ødegårde og dermed heller ikke en forklaring på, at Norge forblev i unionen med Danmark i 1536. Senere tilsluttede han sig imidlertid fysiologen Lars Walløes opfattelse af årsagen, nemlig at der var pestepidemier i Norge gennem flere århundreder.

I forordet til *What Disease was Plague?* gør forfatteren det klart, at bogen ikke er skrevet for sjov, men at det er en pligt for ham at gøre det, således at alt det vrøvl, som »revisionisterne« har skrevet om den historiske pests mikrobiologiske og epidemiologiske natur, kan blive eftertrykkeligt afvist. Nødvendigheden udspringer af hensynet til de